Rozdział 15

Ubezpieczenie obowiązkowe odpowiedzialności cywilnej biur usług płatniczych w Polsce

Stanisław Wieteska*

Wprowadzenie

W 2007 roku Parlament Europejski i Rada wprowadziły Dyrektywę dotyczącą usług płatniczych na Wspólnym Rynku. Zgodnie z tą Dyrektywą państwa członkowskie lub właściwe organy nakładają na instytucję płatniczą obowiązek ochrony środków pieniężnych otrzymywanych od użytkowników. Ma to także na celu budowę jednolitych ram prawnych dla usług płatniczych na obszarze Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Ustawodawca założył, że nowa regulacja pobudzi rozwój obrotu bezgotówkowego i spowoduje zrównanie warunków wykonania płatności krajowych i transgranicznych¹.

Na podstawie art. 125 ust. 9 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 873) wprowadzone zostało Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 września 2014 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku z wykonywaniem transakcji płatniczych wynikających z umowy o świadczenie usług płatniczych (Dz. U. z 30 września 2014 r., poz. 1309).

Celem niniejszego rozdziału jest ocena ryzyka w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej biur usług płatniczych. Analizą objęto stan i funkcjonowanie biur płatniczych w Polsce w latach 2012–2015. Opracowanie oparto na załączonej literaturze przedmiotu. Autor nie pretenduje do roli znawcy problematyki usług płatniczych, lecz z racji zajmowania się ubezpieczeniami majątkowymi mi pragnie zwrócić działom aktuarialnym uwagę i na ten rodzaj ryzyka.

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Ubezpieczeń.

1 Szczegółowe omówienie ustawy o usługach płatniczych zob. A. Jackiewicz, *Usługi płatnicze – nowa regulacja*, „Czas informacji” 2011, nr 4.

15.1. Ogólna charakterystyka funkcjonowania biur usług płatniczych (BUP) w Polsce

Przez usługi płatnicze rozumieć będziemy działalność polegającą na:

- przyjmowaniu wpłat gotówki i dokonywaniu wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku,
- wykonywaniu transakcji płatniczych, w tym transferu środków pieniężnych na rachunek płatniczy u dostawcy użytkownika lub u innego dostawcy np. usługi polecenia zapłaty, przelewów,
- wykonywaniu transakcji płatniczych w ciężar środków pieniężnych udostępnionych np. użytkownikowi z tytułu kredytu,
- wydawanie instrumentów płatniczych,
- zawieraniu umów z przedsiębiorstwami o przyjmowanie zapłaty z użyciem instrumentów płatniczych,
- świadczeniu usług przekazu płatniczego,
- wykonywaniu transakcji płatniczych, w przypadku których zgoda płatnika na wykonanie transakcji udzielona jest z użyciem urządzeń telekomunikacyjnych cyfrowych lub informatycznych, a płatność przekazywana jest jedynie pośrednikowi pomiędzy użytkownikiem zlecającym transakcję płatniczą a odbiorcą.

W artykuł 6 określono również szeroki katalog wyłączeń.

Polecenie zapłaty oznacza usługę płatniczą polegającą na obciążeniu określoną kwotą rachunku płatniczego płatnika na skutek transakcji płatniczej zainicjowanej przez odbiorcę.

Pojęcia transakcji płatniczych należy rozumieć jako zainicjowane przez płatnika lub odbiorcę wpłaty, transfer lub wypłatę środków pieniężnych (art. 2 pkt 29 ustawy o usługach płatniczych).

Zgodnie z art. 118 pkt 1 ustawy o usługach płatniczych pod pojęciem biura usług płatniczych rozumieć należy osobę fizyczną, osobę prawną, jednostkę organizacyjną niebędącą osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność do czynności prawnej, o której mowa jest w art. 3 pkt 6. Działalność ta jest działalnością regulowaną w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności płatniczej². Biuro usług płatniczych może prowadzić działalność gospodarczą inną niż świadczenie usług płatniczych³.

Biuro usług płatniczych może dokonać transakcji maksymalnie na 500 000 euro. Musi być zarejestrowane w rejestrze. Jego działalność może być wykonywana pod następującymi warunkami:

2 A. Zulcewicz, *Biuro usług płatniczych na tle obowiązujących regulacji prawnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2012, nr 3, s. 4–10.

3 Dyskusję na temat statusu funkcjonowania biura płatniczego przeprowadził W. Srokosz, *Status prawny biur płatniczych*, „Monitor Prawa Bankowego”, wrzesień 2012, s. 52–58.

- prowadzi dokumentację, która pozwala na obliczenie miesięcznych transakcji,
- posiada racjonalnie zorganizowaną strukturę organizacyjną,
- wykonywanie obowiązków związanych z przeciwdziałaniem praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu,
- osoba zarządzająca biurem nie jest osobą skazaną za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, obrotowi pieniężnemu, obrotowi papierami wartościowymi.

Biuro usług płatniczych jest zobowiązane do posiadania planu programu działalności i planu finansowego na okres perspektywny 12 miesięcy. Swoje usługi może świadczyć za pośrednictwem agentów, innych przedsiębiorstw w ramach działalności operacyjnej⁴. Działalność biura usług płatniczych jest udokumentowana i jest pod kontrolą Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) (konieczność poddawania się kontroli, składania sprawozdań finansowych). Biuro usług płatniczych zobowiązane jest zgłaszać przypadki przekroczenia 500 tys. euro, tzn. zgłaszać łączną liczbę i wartość transakcji płatniczych.

15.2. Pole ubezpieczeniowe

Ważnym parametrem w ubezpieczeniu jest określenie pola ubezpieczeniowego. Przez pole ubezpieczeniowe rozumieć będziemy maksymalną liczbę biur płatniczych do ubezpieczenia przez zakłady ubezpieczeń. Według danych KNF (stan na koniec III kwartału 2013 r.) w Polsce zarejestrowanych było 1357 biur usług płatniczych. Zakłady ubezpieczeń posiadające zezwolenie na ubezpieczenia w danej grupie ryzyka mogą ubezpieczyć jedynie dowolny podzbiór liczby biur płatniczych.

Biura płatnicze znajdują się na terenie wszystkich województw. Brak jest danych o liczbie biur płatniczych w poszczególnych miastach i województwach. Elementem usług płatniczych jest realizacja przekazów płatniczych. Skalę przekazów płatniczych przedstawia wykres 15.1.

Z danych zawartych na wykresie 15.1 wynika, że przekazy płatnicze pod względem przeciętnej ilości i wartości wykazują zmienne tendencje.

Kolejną interesującą nas kwestią będzie realizacja obowiązków sprawozdawczych biur płatniczych (tab. 15.1).

⁴ Poglądy, opinie, komentarze na temat biur usług płatniczych można znaleźć w artykułach: A. Zulewicz, dz. cyt.; W. Srokosz, dz. cyt.; W. Pyzioł, A. Walaszek-Pyzioł, *Ustawa z 2011 roku o usługach płatniczych a umowa rachunku bankowego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2012, nr 1, s. 2–9.

Wykres 15.1. Liczba, wartość ogółem i przeciętna wartość przekazów pieniężnych realizowanych przez biura usług płatniczych

Źródło: Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013 oraz Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.

Tabela 15.1. Realizacja obowiązków sprawozdawczych przez biura usług płatniczych

Wyszczególnienie	IV kw. 2012 r.	III kw. 2013 r.	IV kw. 2014 r.	II kw. 2015 r.
Liczba biur, które powinny przestać informację	1122	1274	1356	1357
Liczba biur, które przesyłały informacje	1035	996	1156	1170
Liczba biur, które nie przesyłały informacji	87	278	200	187
% BUP które przesyłały informacje	92	78	85	86

Źródło: Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013 oraz Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.

Z danych zawartych w tabeli 15.1 wynika, że nie wszystkie biura płatnicze (ok. 80%) dopełniają obowiązków sprawozdawczych. Przyjrzyjmy się skali wykonywanych przekazów pieniężnych (tab. 15.2).

Tabela 15.2. Biura usług płatniczych według wartości wykonanych przekazów pieniężnych

Wyszczególnienie		0–0,5 mln zł	0,5–1 mln zł	1–2 mln zł	2–3 mln zł	3–4 mln zł	Powyżej 4 mln zł
Liczba biur	II kw. 2015	396	267	281	112	56	58
	I kw. 2015	380	267	264	104	51	55
	IV kw. 2014	410	269	262	109	51	55
	III kw. 2014	350	256	247	113	44	52
	II kw. 2014	344	238	236	113	55	55
	III kw. 2013	302	245	237	104	51	57
	II kw. 2013	291	226	223	110	55	64
	I kw. 2013	273	223	223	119	47	66
	IV kw. 2012	316	229	249	122	47	72
	III kw. 2012	235	202	202	100	37	61
Wartość wykonanych przekazów (mln zł)	II kw. 2015	89,1	195,2	396,8	268,0	192,3	288,6
	I kw. 2015	85,7	196,3	374,4	250,7	177,3	275,7
	IV kw. 2014	89,4	198,3	372,5	266,3	178,1	270,4
	III kw. 2014	81,1	186,1	352,0	276,1	152,0	253,6
	II kw. 2014	84,9	173,3	331,2	271,2	189,3	307,8
	III kw. 2013	75,7	182,7	333,3	253,9	173,8	501,4
	II kw. 2013	69,3	164,1	316,1	265,2	187,4	480,2
	I kw. 2013	64,4	163,3	312,9	291,4	158,3	403,2
	IV kw. 2012	71,9	168,4	348,1	301,8	160,1	454,3
	III kw. 2012	58,0	147,8	284,8	247,2	129,1	330,7
Udział liczby biur w wartości wykonanych przekazów (%)	II kw. 2015	6,2	13,6	27,8	18,7	13,4	20,2
	I kw. 2015	6,3	14,4	27,5	18,4	13,0	20,3
	IV kw. 2014	6,5	14,4	27,1	19,4	13,0	19,7
	III kw. 2014	6,2	14,3	27,1	21,2	11,7	19,5
	II kw. 2014	6,3	12,8	24,4	20,0	13,9	22,7
	III kw. 2013	5,0	12,0	21,9	16,7	11,4	33,0
	II kw. 2013	4,7	11,1	21,4	17,9	12,5	32,3
	I kw. 2013	4,6	11,7	22,5	20,9	11,4	28,9
	IV kw. 2012	4,8	11,2	23,1	20,1	10,6	30,2
	III kw. 2012	4,8	12,3	23,8	20,6	10,8	27,6

Źródło: Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013 oraz Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.

Z danych zawartych w tabeli 15.2 wynika, że na koniec ok. 667 biur (II kwartał 2015 r.) realizowało przekazy płatnicze do 1 mln zł. Natomiast 578 biur realizowało przekazy powyżej 4 mln zł. W tej grupie znalazły się biura, które przekroczyły limity kwartalne wartości transakcji w wysokości 1,5 mln euro.

Spójrzmy na problem umów gwarancyjnych lub polis ubezpieczeniowych (tab. 15.3).

Tabela 15.3. Liczba BUP, które przekazały do KNF umowy gwarancji albo polisy ubezpieczeniowe w latach 2012–2013

Wyszczególnienie	III kw. 2012 r.	IV kw. 2012 r.	I kw. 2013 r.	II kw. 2013 r.	III kw. 2013 r.	II kw. 2014 r.	III kw. 2014 r.	IV kw. 2014 r.	I kw. 2015 r.	II kw. 2015 r.
Gwarancje bankowe/ubezpieczeniowe	198	200	171	81	32	21	15	14	15	9
Polisy ubezpieczeniowe	802	877	912	1063	898	1 081	958	952	1 114	1 090
Liczba biur, które powinny przesłać umowy gwarancyjne	1085	1122	1159	1237	1274	1 336	1 356	1 356	1 351	1 357
% biur, które przesyłały umowy gwarancyjne	92	96	93	92	73	83	72	71	84	81

Źródło: Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013 oraz Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.

Z danych zawartych w tabeli 15.3 wynika, że na koniec II kwartału 2015 roku nie wszystkie biura posiadały umowy gwarancji lub polisę. Polisy ubezpieczeniowe posiadało ok. 70% biur płatniczych.

Spójrzmy na wartość przekazów zabezpieczonych i niezabezpieczonych przez polisy odpowiedzialności cywilnej (OC) i umów gwarancji (tab. 15.4).

Tabela 15.4. Wartość przekazów pieniężnych oraz kwota zabezpieczona i niepokryta przez polisy OC albo umowy gwarancji biur usług płatniczych (mln zł)

mln zł		Kwartalnie	Miesięcznie
Wartość przekazów	I kwartał 2013 r.	1372	457
	II kwartał 2013 r.	1442	481
	III kwartał 2013 r.	1305	435
	III kw. 2014 r.	1 099	366
	IV kw. 2014 r.	1 137	360
	I kw. 2015 r.	1 157	386
	II kw. 2015 r.	1 290	430
Zabezpieczone	I kwartał 2013 r.	31	31
	II kwartał 2013 r.	31	31

mln zł		Kwartalnie	Miesięcznie
Zabezpieczone (cd.)	III kwartał 2013 r.	26	26
	III kw. 2014 r.	27	27
	IV kw. 2014 r.	28	28
	I kw. 2015 r.	27	27
	II kw. 2015 r.	30	30
Niezabezpieczone	I kwartał 2013 r.	1341	426
	II kwartał 2013 r.	1411	450
	III kwartał 2013 r.	1279	409
	III kw. 2014 r.	1 072	339
	IV kw. 2014 r.	1 109	332
	I kw. 2015 r.	1 130	359
	II kw. 2015 r.	1 260	400

Źródło: Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013 oraz Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.

Z danych zawartych w tabeli 15.4 wynika, że systematycznie maleje wartość niezabezpieczonych przekazów pieniężnych.

15.3. Ogólna charakterystyka obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (OC) biur usług płatniczych

W grudniu 2011 roku ukazało się Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku ze świadczeniem usług płatniczych (Dz. U. z 2011 r. Nr 271, poz. 1604).

W Rozporządzeniu § 2.1 mówi, że ubezpieczenie obejmuje biura usług płatniczych, „za szkody powstałe w związku z niemożnością wykonania przez biuro usług płatniczych transakcji płatniczej wynikającej z umowy o świadczeniu usług płatniczych z tytułu zwrotu wpłat wniesionych przez użytkowników”. W § 2.2 czytamy, że „ubezpieczenie obejmuje szkody wyrządzone przez biuro usług płatniczych jak również osoby nim zarządzające i osoby którymi się posługuje przy wykonywaniu działalności. Ubezpieczeniem objęta jest również szkoda wyrządzona umyślnie lub w wyniku rażącego niedbalstwa”.

W dniu 18 kwietnia 2012 roku ukazało się kolejne Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych

wymaganego w związku z wykonywaniem transakcji płatniczych wynikających z umowy o świadczenie usług płatniczych (Dz. U. z 2012 r., poz. 434). Jak łatwo zauważyć, ustawodawca pośpieszył, bo po 5 miesiącach obowiązywania Rozporządzenia Ministra Finansów z 2 grudnia 2011 roku w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur płatniczych, radykalnie zmienił jego założenia. Rozporządzenie to w zasadzie podtrzymuje ustalenia przyjęte w Rozporządzeniu Ministra Finansów z 2 grudnia 2011 r. Ulegają jednak zmianie zasady ustalania minimalnej sumy gwarancyjnej.

Stawiamy tutaj tezę, że obniżenie parametrów minimalnej sumy gwarancyjnej nastąpiło pod wpływem nacisków ze strony dostawcy usług płatniczych. Ochroną ubezpieczeniową jest objęta odpowiedzialność biura usług płatniczych za szkodę, „w szczególności obowiązek zwrotu wpłat wniesionych przez użytkowników w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania przez biuro usług płatniczych zobowiązań wobec użytkowników”. Dodatkowo ubezpieczenie obejmuje szkody w odniesieniu do umów o świadczenie usług płatniczych zawartych w okresie ubezpieczenia, chociażby ich wykonanie nie nastąpiło w tym okresie, bez możliwości umownego ograniczania odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń.

Jak łatwo zauważyć, w zakresie odpowiedzialności § 2.2 „ubezpieczenie obejmuje również szkody wyrządzone umyślnie”. W § 2.1 ubezpieczenie obejmuje odpowiedzialność biura usług płatniczych „za szkodę powstałą w związku z niemożnością wykonania przez biuro usług płatniczych transakcji wynikającej z umowy o świadczenie usług płatniczych z tytułu zwrotu wpłat wniesionych przez użytkowników”. Dodatkowo ubezpieczenie obejmowało szkody „wyrządzone przez osoby nim zarządzające i osoby którymi się posługuje przy wykonywaniu działalności”, a także „szkody wyrządzone umyślnie lub w wyniku rażącego niedbalstwa”

W dniu 24 września 2014 roku ukazało się kolejne Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku z wykonaniem transakcji płatniczych wynikających z umowy o świadczenie usług płatniczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1309). W myśl § 2.1 ubezpieczenie obejmuje odpowiedzialność biura usług płatniczych „za szkodę powstałą w związku z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem transakcji płatniczej wynikającej z umowy o świadczenie usług płatniczych przez biuro usług płatniczych do wysokości dokonanej wpłaty”, a także za „szkodę wyrządzoną umyślnie i w wyniku rażącego niedbalstwa”. Pozostałe parametry tego ubezpieczenia nie uległy zmianie w porównaniu z ubezpieczeniem z dnia 18 kwietnia 2012 roku.

Już na pierwszy rzut oka widać, że w ustawie o działalności ubezpieczeniowej mówi się o odpowiedzialności zakładów ubezpieczeń za zdarzenia losowe. Szkada wyrządzona umyślnie nie należy do szkód losowych. Już z tej racji zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać odszkodowania czy świadczenia.

Ustawodawca nie odpowiada za szkody polegające na zapłacie kar umownych i powstałych wskutek działań wojennych, stanu wojennego, rozruchów i zamieszek czy aktów terroru.

W przypadku biur płatniczych występuje ryzyko braku należytej ochrony środków otrzymanych od użytkowników w celu wykonania usług płatniczych, a tym samym niemożności wykonania przez biuro usług zobowiązań. Środki otrzymane przez biuro usług płatniczych narażone mogą być przede wszystkim na umyślne zachowania pracowników obsługi biura. Mówi się natomiast „o zwrocie wpłat wniesionych przez użytkowników”. Nie zdefiniowane zostały szkody w sensie fizycznym ich powstania z punktu widzenia zakładu ubezpieczeń wyrządzone zarówno umyślnie, jak i w wyniku rażącego niedbalstwa. To niedookreślenie powyższych pojęć pozwala na dowolną ich interpretację.

W Rozporządzeniu mówi się, że ubezpieczenia obejmują biura usług płatniczych za „szkody powstałe w związku z niemożnością wykonania [...] transakcji płatniczych”. Rozporządzenie nie doprecyzowuje pojęcie „niemożności wykonania”. Jest to pojęcie potoczne, które nawiązuje do określeń „brak możliwości”, „brak sposobności” wykonania zobowiązań.

Biorąc pod uwagę art. 4 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych i późniejsze Rozporządzenie z 18 kwietnia 2012 r. i z 24 września 2014 r., widzimy wyraźnie przerzucenie ciężaru odpowiedzialności za winę umyślną z dostawców usług płatniczych na zakłady ubezpieczeń. Jest to postawa nie do zaakceptowania przez zakłady ubezpieczeń. Dostawcy usług płatniczych nie chcą ponosić żadnych strat, a wprowadzając odszkodowanie za winę umyślną chcą wyeliminować ryzyko ze swojej działalności. Łatwo dostrzec, że jest to mongolistyczna postawa dostawców usług płatniczych, niezgodna z etyczną działalnością biznesu. Widzimy, że ubezpieczenie to wykracza poza odpowiedzialność cywilną, nabierając cechy o charakterze gwarancyjnym.

15.4. Suma gwarancyjna

W myśl § 3.1 minimalna suma gwarancyjna dotyczy okresu nie dłuższego niż 12 ostatnich miesięcy poprzedzających miesiąc, w którym zawarto umowę, co interpretować możemy na korzyść biura usług płatniczych. Innymi słowy biuro usług płatniczych może zawrzeć umowę ubezpieczenia w dowolnym czasie. Warunkiem jest jego funkcjonowanie co najmniej przez 12 miesięcy poprzedzających zawarcie umowy. Ustawodawca w § 3.4 Rozporządzenia Ministra Finansów z 18 kwietnia 2012 r. i z 24 września 2014 r. sprecyzował całkowitą kwotę transakcji w sytuacji, gdy biuro usług płatniczych funkcjonuje krócej niż 12 miesięcy. Sformułowanie „w odniesieniu za jedno zdarzenie i wszystkie zdarzenia” jest dublowaniem treści, gdyż wszystkie zdarzenia obejmują również jedno zdarzenie w okresie ochrony ubezpieczeniowej. Minimalna suma gwarancyjna uzależniona jest od „całkowitej kwoty transakcji płatniczych”. Ustawodawca nie zdefiniował pojęcia „całkowita kwota transakcji płatniczych”.

Sformułowanie, że „minimalna suma gwarancyjna wynosi 0,6% całkowitej kwoty transakcji płatniczych w okresie 12 ostatnich miesięcy poprzedzających miesiąc zawarcia umowy nie mniej jednak niż 1200 euro” można potraktować jako proste zadanie nierówności matematycznej.

Oznaczmy TP – transakcje płatnicze z ostatnich 12 miesięcy. Zatem równanie ma postać:

$$0,006TP > 1200 \text{ euro}$$

stąd:

$$TP > \frac{1200}{0,006} \text{ euro} = 200000 \text{ euro}$$

Innymi słowy minimalna kwota transakcji płatniczych wynosi co najmniej 200 tys. euro dla sumy gwarancyjnej 120 euro.

W § 3.2 mówi się, że „w przypadku gdy umowa ubezpieczenia zawarta jest na okres dłuższy niż 12 miesięcy kwotę minimalnej sumy gwarancyjnej powiększa się o 0,05% całkowitej kwoty transakcji płatniczych wykonanych przez biuro usług płatniczych w okresie 12 miesięcy poprzedzających miesiąc, w którym umowa ubezpieczenia jest zawarta, nie mniej niż 100 euro za każdy taki miesiąc” – zatem rozwiązując następującą nierówność, można obliczyć sumę transakcji dla dowolnego miesiąca:

$$0,0005TP' > 100 \text{ euro}$$

$$TP' > \frac{100 \text{ euro}}{0,0005} = 200000 \text{ euro}$$

gdzie:

TP , – całkowita suma transakcji płatniczych za każdy miesiąc powyżej 12 miesięcy.

Biorąc to pod uwagę, widzimy, że podstawą wyznaczenia sumy gwarancyjnej jest minimalna kwota transakcji co najmniej 200 tys. euro bez względu na to, na jaki okres zawieramy ubezpieczenie.

W przypadku biura rozpoczynającego działalność (§ 3 p. 4) w zakresie usług płatniczych „całkowitą kwotę transakcji płatniczych [...] określa się na podstawie programu działalności i planu finansowego” zgodnie z art. 120 ust. 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych. Ustawodawca nie przewidział minimalnej sumy gwarancyjnej w przypadku, gdy biuro usług płatniczych prowadzi działalność gospodarczą. Są to tzw. hybrydowe biura usług płatniczych. Zwracamy uwagę, że ryzyko (prawdopodobieństwo szkody) jest inne dla hybrydowego niż dla „klasycznego” biura usług płatniczych.

Jak wiadomo, minimalna suma gwarancyjna jest górną granicą odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń. Suma gwarancyjna odwzorować ma funkcję ubezpie-

czenia jako rodzaju zabezpieczenia gwarantującego ochronę środków powierzanych biurom usług płatniczych. Suma gwarancyjna powinna odzwierciedlać ryzyko ubezpieczeniowe. Coraz więcej mówi się o kategorii „utraconych korzyści”, które powinny być uwzględnione w sumie gwarancyjnej. Ponieważ Rozporządzenie przewiduje winę umyślną, należy się liczyć z szybkim wyczerpaniem sumy gwarancyjnej. Rozporządzenie nie przewiduje zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus*. Również nic nie mówi o kolejności wypłat odszkodowań poszkodowanym.

Jak wiemy, w przepisach kodeksu cywilnego brak jest zdefiniowania sumy gwarancyjnej. Ustalając jej minimum, ustawodawca powinien kierować się jasnym kryterium. Praktyka pokaże, czy kwestia minimalnej sumy gwarancyjnej uwzględni roszczenia wszystkich poszkodowanych. Czy w przyszłości nie zajdzie potrzeba jej modyfikacji bądź wprowadzenia doubezpieczenia. Ustalenie minimalnej sumy gwarancyjnej obowiązuje każdy zakład ubezpieczeń bez względu na liczbę ubezpieczonych podmiotów.

15.5. Uwagi do kalkulacji stopy składki

Jedną z najważniejszych czynności w działach aktuarialnych zakładów ubezpieczeń jest obliczenie stopy składki ubezpieczeniowej. Ponieważ ubezpieczenie to weszło w życie w okresie grudzień 2011–kwiecień 2012 roku, zakłady ubezpieczeń nie posiadają dostatecznie dużego doświadczenia w zakresie funkcjonowania tego ubezpieczenia (od strony technicznej, organizacyjnej i ekonomicznej). Zatem wypłacone odszkodowania za szkody wyrządzone umyślnie mogą wystąpić i to w bardzo różnej ilości i wysokości. Wystąpienie szkody umyślnej traktujemy z punktu widzenia działów aktuarialnych jako zdarzenie pewne (prawdopodobieństwo równe jedności).

Niezdefiniowanie pojęcia „rażące niedbalstwo” powoduje dalsze trudności kalkulacyjne, gdyż tak na dobrą sprawę nie wiemy, za co zakład ubezpieczeń w sensie fizycznym będzie płacił odszkodowania. Z obowiązujących ustaleń wiemy jedynie, że zakład ubezpieczeń powinien pokryć zwrot wpłaconych kwot przez użytkowników.

Dodatkowo ustawodawca (§ 2 p. 3) wskazał, że wszystkie szkody z okresu ubezpieczenia powinny być zgłoszone w okresie 180 dni od daty końca ubezpieczenia. Jest to ważne ustalenie, jeżeli się weźmie pod uwagę tworzenie rezerwy szkód na szkody zgłoszone i niezgłoszone.

Wobec tego, że zakład ubezpieczeń nie może ponosić strat na ubezpieczeniu, konieczna jest wysoka stawka ubezpieczeniowa (zaporowa). Przy dostatecznej dużej sumie gwarancyjnej może dojść do sytuacji, że wiele biur usług płatniczych nie będzie w stanie wykonywać swojej działalności. Stąd dla dobra dostawców usług i użytkowników powinniśmy w Rozporządzeniach wyeliminować odpowiedzialność za winę umyślną. Aby prawidłowo obliczyć składkę, konieczne są dane statystyczne, które powinny być dostępne w statystyce publicznej.

Podsumowanie

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady Polska wprowadziła ustawę o usługach płatniczych. Na mocy tej ustawy wprowadzono obowiązkowe ubezpieczenie biur usług płatniczych. Ostatnie rozporządzenie Ministra Finansów obowiązujące od 24 września 2014 r. określiło bardzo ogólnie:

- sformułowanie co do zakresu odpowiedzialności,
- wysokość minimalnej sumy gwarancyjnej.

Rozporządzenie posiada kilka kontrowersyjnych sformułowań, np. „wina umyślna”, „rażące niedbalstwo”, które mają ważne konsekwencje dla kalkulacji i odpowiedzialności zakładów ubezpieczeń.

Ograniczone ramy rozdziału nie pozwoliły na wyczerpanie tej problematyki, a jedynie jej zasygnalizowanie. Wynika to z krótkiego obowiązywania tego ubezpieczenia. Konieczne są dalsze badania w tym zakresie.

Bibliografia

- Gruszecki P., *Zasada bezwzględnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną umyślnie*, „Studia Prawnicze” 2000, z. 3–4.
- Informacja o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP) w III kwartale 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2013.
- Informacja o sytuacji KIP i BUP w II kwartale 2015 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Warszawa 2015.
- Jackiewicz A., *Usługi płatnicze – nowa regulacja*, „Czas Informacji” 2011, nr 4.
- Kwieciński T., Pokrzywniak J., *Wyłączenie odpowiedzialności ubezpieczyciela w przypadku umyślnego wyrządzenia szkody przez osobę za którą ubezpieczający ponosi odpowiedzialność*, „Glosa” 2006, nr 4, s. 61–69.
- Pyziół W., Walaszek-Pyziół A., *Ustawa z 2011 roku o usługach płatniczych a umowa rachunku bankowego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2012, nr 1, s. 2–9.
- Serwach M., *Dopuszczalność zastosowania klauzuli rebus sic stantibus w celu podwyższania sumy gwarancyjnej w ubezpieczeniach OC*, „Prawo Asekuracyjne” 2009, nr 2, s. 73–86.
- Serwach M., *Tryb likwidacji szkody gdy wysokość sumy gwarancyjnej nie wystarcza na zaspokojenie roszczeń wszystkich osób poszkodowanych*, „Prawo Asekuracyjne” 2006, nr 3, s. 13–26.
- Srokosz W., *Status prawny biur płatniczych*, „Monitor Prawa Bankowego”, wrzesień 2012, s. 52–58.
- Zulciewicz A., *Biuro usług płatniczych na tle obowiązujących regulacji prawnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2012, nr 3, s. 4–10.

Wybrane akty prawne

Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku ze świadczeniem usług płatniczych (Dz. U. z 2011 r. Nr 271, poz. 1604).

Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku z wykonywaniem transakcji płatniczych wynikających z umowy o świadczenie usług płatniczych (Dz. U. z 2012 r., poz. 434).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2011 r. Nr 199, poz. 1175).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 września 2014 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia biur usług płatniczych wymaganego w związku z wykonywaniem transakcji płatniczych wynikających z umowy o świadczenie usług płatniczych (Dz. U. z 30 września 2014 r., poz. 1309).

UBEZPIECZENIE OBOWIĄZKOWE ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ BIUR USŁUG PŁATNICZYCH W POLSCE

Streszczenie:

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej wprowadzono jednolite zasady funkcjonowania biur płatniczych. Na mocy tej Dyrektywy w Polsce wprowadzono obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej biur usług płatniczych. W opracowaniu omówiono zasady funkcjonowania biur płatniczych. W szczególności treść obowiązującego Rozporządzenia Ministra Finansów wprowadzającego ubezpieczenie. Pod dyskusję poddajemy zakres odpowiedzialności, wysokość minimalnej sumy gwarancyjnej, a także założenia do kalkulacji składki ubezpieczeniowej. W szczególności zwracamy uwagę na fakt odpowiedzialności zakładów ubezpieczeń za winę umyślną.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej, biura usług płatniczych

COMPULSORY INSURANCE OF CIVIL LIABILITY OF THE FINANCIAL SERVICES COMPANY IN POLAND

Summary:

In accordance with the directive of the European Parliament and of the Council of the European Union, introduced the uniform principles for the functioning of the financial services company. Pursuant to this directive in Poland compulsory liability insurance for financial services companies is a fact. In this article we discuss the functioning of the financial services companies. In particular, we discuss the regulation of the Minister of finance which introduce mentioned above insurance. We discuss the responsibilities, the amount of the minimum guarantee amount, as well as assumptions for the calculation of insurance premium. We draw attention to the fact that the insurance companies are responsible for willful misconduct

Keywords: civil liability insurance, financial services company